

Jože Ramovš, Maja Rant, Tina Lipar

Pripravljenost za medgeneracijsko prostovoljstvo

POVZETEK

Članek definira in utemelji mesto medgeneracijskega prostovoljstva v luči celostne antropologije. Pri tem izhaja iz dejstva, da krvno sorodstvo in krajevno sosedstvo v današnjih razmerah ne moreta v celoti opravljati svoje tradicionalne vloge pri prenašanju znanja, izkušenj in drugih vrednot med generacijami ter pri solidarni medsebojni pomoči v skupnosti. To vlogo deloma prevzemajo različne skupine, v njihovem okviru pa v pomembni meri prostovoljstvo. Medgeneracijsko prostovoljstvo je odličen način za krepitev solidarnosti. V času staranja prebivalstva ima pomembno vlogo pri zagotavljanju kakovostnega staranja in pri dolgotrajni oskrbi, zato prihaja v ospredje znanstvenega raziskovanja in političnih usmeritev. Inštitut Antona Trstenjaka ima 25-letne izkušnje pri sistematičnem pridobivanju, usposabljanju in organiziranju medgeneracijskih prostovoljcev ter pri razvijanju novih programov za njihovo delovanje. Ker prostovoljstvo v celosti temelji na svobodni odločitvi posameznika, je za njegov razvoj pomembno poznati pomen osebnega stališča in podatke o stališčih ljudi do prostovoljstva. Prikazani so rezultati dveh reprezentativnih terenskih raziskav o motivaciji za aktivno prostovoljsko druženje s starimi ljudmi in o želji po druženju s prostovoljcem v lastni starosti. Prva je bila opravljena na vzorcu prebivalcev Slovenije, ki so stari 50 let in več, druga na vzorcu polnoletnih prebivalcev velike slovenske primestno-podeželske občine. Aktivno medgeneracijsko prostovoljstvo je pripravljeno opravljati dve tretjini ljudi, pri čemer ni bistvene razlike med starostnimi skupinami, spolom, izobrazbo, poklicem in dohodkom; raziskava je analizirala tudi odklonilne razloge tiste tretjine, ki tega ni pripravljena opravljati. Po istih kriterijih so bili analizirani podatki o želji po druženju s prostovoljcem v lastni starosti, ki jo je izrazilo 80 % prebivalcev. Izziv za raziskovanje in razvoj ostaja velik razkorak med deležem ljudi, ki so pripravljene biti medgeneracijski prostovoljci, in njihovim dejanskim številom v praksi.

Ključne besede: prostovoljstvo, medgeneracijsko prostovoljstvo, staranje, solidarnost, skupina, medgeneracijsko družabništvo, dolgotrajna oskrba

AVTORJI: Dr. Jože Ramovš je antropolog in socialni delavec, predstojnik Inštituta Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Na teh dveh področjih dela več kot štiri desetletja razvojno, raziskovalno in pedagoško. Razvija antropohigiensko metodo skupinskega socialnega učenja za osebni razvoj in oblikovanje medčloveškega sožitja. Bistveni del tega je njegovo raziskovanje prostovoljstva ter usposabljanje in organiziranje medgeneracijskih prostovoljcev.

Maja Rant je univerzitetna diplomirana socialna delavka, zaposlena na Inštitutu Antona Trstenjaka kot operativna pomočnica socialnih programov. Med drugim sodeluje pri vodenju domačih in evropskih razvojnih projektov na področju staranja, sožitja generacij

ter preventive zasvojenosti in omam med mladimi. V Mreži programov za kakovostno staranje vodi program medgeneracijskega družabništva ob učenju IKT.

Tina Lipar je diplomirana medicinska sestra, ki je diplomirala na Zdravstveni fakulteti Univerze v Ljubljani. Na Inštitutu Antona Trstenjaka sodeluje pri izvajanju in koordinaciji različnih preventivnih programov, pripravi revije *Kakovostna starost*, oblikovanju spletnih strani.

ABSTRACT

Readiness for intergenerational volunteering

This article defines and substantiates the spot of intergenerational volunteering in the light of comprehensive anthropology. It takes into consideration the fact that blood relatives and neighbours can not fully perform their traditional role in the transmission of knowledge, experiences and other values among generations and by mutual help and assistance maintain solidarity in the community. This role is partly taken over by different groups, especially by volunteers. Intergenerational volunteering is an excellent way to strengthen solidarity. In the view of demographic changes it plays an important role in ensuring the quality of aging and long-term care. That is why the volunteering has come to the forefront of scientific research and political directions. Anton Trstenjak Institute has over 25 years of experiences in the systematic recruitment, training and organizing intergenerational volunteers and developing new programs for their action. Since volunteering is based on the free decision of the individual, it is important to understand the personal views and people's attitudes towards volunteering, especially when considering the development of volunteering. The article shows the results of two representative researches on motivation for an active volunteer socializing with the elderly and the interviewee's desire for socializing with volunteers in their own old age. The first research was carried out on a sample of the Slovenian population aged 50 years and over, the other on a sample of adult residents of large Slovenian suburban-rural municipality. Two-thirds of interviewees are willing to perform an active intergenerational volunteering. There were no significant differences between age groups, gender, education, occupation and income. Researches also asked about unfavorable reasons of 30 % of interviewees, who did not desire to perform intergenerational voluntary work. The same criteria were used to analyze data about the desire of interviewees to socialize with volunteers in their own age. Such desire was expressed by 80% of the population. However, in the field of volunteering, there still remains a large gap between the proportion of people who are so willing to be intergenerational volunteers and their actual number in practice.

Keywords: volunteering, intergenerational volunteering, aging, solidarity, group, intergenerational partnership, long-term care

AUTHORS: *Dr. Jože Ramovš* is an anthropologist and social worker. He is the head of Anton Trstenjak Institute of gerontology and intergenerational relations. On the fields of gerontology and intergenerational relations he has worked for over 4 decades in research, development and pedagogy. He develops anthropohygiene method of social learning in groups for personal development and creation of human relations. Essential part of the

latter are his research work in the field of volunteering, training and organizing of intergenerational volunteers.

Maja Rant is graduated social worker, employed at Anton Trstenjak Institute. She helps on the implementation of various social programs. She also participates in management of the domestic and European development projects in the field of aging, the intergenerational relations and the prevention of drug addiction among young people. Within the network of intergenerational programs for quality ageing she runs the programme called Intergenerational companionship between students and pensioners while learning the computer skills.

Tina Lipar is a registered nurse who graduated on the Faculty of Health, University of Ljubljana. At Anton Trstenjak Institute she helps with implementation and coordination of various preventive programs and takes part in the preparation of the journal *Good Quality of Old Age* and web page design.

1 OPREDELITEV IN VLOGA MEDGENERACIJSKEGA PROSTOVOLJSTVA

Osnovna spoznanja o sodobnem prostovoljstvu je treba iskati v celostni antropologiji. Pri tem je pomembno vprašanje, koliko in na kakšen način je sodobno prostovoljstvo utemeljeno v dosedanem razvoju človeka ter v njegovih sedanjih življenjskih potrebah in zmožnostih. Tudi razvijanje metodike za usposabljanje prostovoljcev in za organiziranje njihovega dela v skupnosti se mora ujemati z odgovori na ta vprašanja, če hoče biti plodno za prostovoljce, za tiste, s katerimi prostovoljci delajo ali se družijo, in za današnje skupnosti. Ker je naše ožje področje medgeneracijsko prostovoljstvo, potrebujemo tudi antropološko utemeljitev medgeneracijskega povezovanja. Le-to se danes kaže kot pomemben vzvod za učinkovito reševanje prihajajoče demografske krize staranja prebivalstva.

Zgodovinska izkušnja in sodobne psihološke vede kažejo, da je človek osebno, individualno bitje, ki se zaveda samega sebe ter svoje razmejenosti z drugimi ljudmi in z naravo. Z druge strani pa sociološke vede in izkušnja kažejo, da je človek skupnostno bitje, vpet v družbo z drugimi ljudmi na določenem ozemlju, s skupnimi jezikovnimi, verskimi ali drugimi kulturnimi značilnostmi. Za človekovo vsakdanje življenje in za njegov razvoj sta enako bistveni individualno-osebna in skupnostno-družbena razsežnost. Če je pomanjkljiva osebna samostojnost, je zadaj tragika bolezni ali pa nasilja drugih nad njim in njegovim razvojem. Če je pomanjkljiva ali zgrešena človekova vključenost v skupnost, se za to tragiko skriva kaotična, diktatorska ali drugače zgrešena organizacija družbe ali pa tudi človekova bolezen in druga osebna tragika.

Prenos informacij, znanja in dobrin med posameznikom in družbo poteka preko skupin. Skupina je vezni člen med doživljanjem, ustvarjalnostjo in delom posameznega človeka ter med skupnostjo, v kateri so nakopičeni znanje, kultura, norme sožitja in druge dobrine za življenje in sožitje. Človek se kot posameznik s svojimi edinstvenimi in enkratnimi zmožnostmi razvija in uresničuje toliko, kolikor znanja in drugih dobrin sprejme skozi vse svoje življenje iz kulturnega zaklada skupnosti preko družine in drugih skupin in kolikor svojih osebnih spoznanj, doživetij in delovnih dosežkov zmore preko

družine in drugih skupin prenesti na druge ljudi. Isto velja za skupnost: čim več iz svojega kulturnega zaklada, ki raste iz roda v rod, preda novi generaciji, in čim več novih odgovorov na nove naloge sprejme od sedanje generacije, tem hitreje in bolj zdravo se razvija.

Prav tako **poteka v skupinah medsebojna pomoč med ljudmi** pri zadovoljevanju potreb vsakega posameznika in skupnosti kot celote. Najbolj pogosti obliki za medsebojno pomoč sta sodelovanje v delovnih skupinah in solidarna pomoč močnim nemočnim, zlasti otrokom, bolnim in starostno onemoglim v družini in drugih vzgojnih, izobraževalnih in oskrbovalnih skupinah.

V tradicionalni družbi, ki se je razvijala deset tisočletij od zadnje poledenitve do današnje moderne družbe, je vlogo skupin samodejno in nevidno opravljala družina s svojimi manjšimi podskupinami (starša, otroci) in v razširjeni rodovni obliki – torej skupina na osnovi **krvnega sorodstva**. Družina je osnovna človeška skupina. Druga tradicionalna oblika skupine za prenos vrednot med posamezniki in skupnostmi je bilo **krajevno sosodstvo** v soseski, kjer so ljudje skupaj živeli, delali in organizirali sožitje.

Današnji način družbenega sožitja se je v primerjavi s tradicionalnim kmečko-obrtniško-stanovskim tako spremenil, da skupine na osnovi krvnega sorodstva in krajevnega sosodstva ne prenašajo več velikega dela nujno potrebnih življenjskih vrednot med posameznikom in skupnostjo. Za učenje, delo, razvedrilo, oskrbo v onemoglosti in sodelovanje pri zadovoljevanju drugih potreb poleg družine in sosodstva nenehno nastaja vrsta priložnostnih ali trajnejših učnih, vzgojnih, delovnih, rekreativnih, oskrbovalnih in drugih skupin. Spoznanja o človekovem razvoju in psihosocialnem zdravju kažejo, da družina kot temeljna človeška skupina s tem ne izgublja nič od svoje vloge pri vzpostavljanju osnovnih struktur za zdravo *človekovanje* posameznika od rojstva do smrti in za *občestvovanje* ljudi v kakovostnem sožitju. Kolikor je sodobna družina količinsko razbremenjena v marsikateri od svojih nekdanjih vlog, toliko so se povečale možnosti in pomen njene kakovosti za človekovo doživljajsko *vdomljenost* v življenju ter za njegovo svobodo ustvarjalnosti in odgovornosti pri učenju komuniciranja, sodelovanja in prevzemanja vlog v sami družini, drugih skupinah in skupnostih. Tudi za krajevno sosodstvo kaže, da bo v postmoderni družbeni strukturi ohranilo svoje možnosti in vloge. Tako v družini kakor v sosodstvu pa je danes neprimerno bolj kakor prej prepuščena posamezniku svobodna izbira oblik, količine in kakovosti sožitja.

Del vlog, ki sta jih za razvoj posameznika in skupnosti v zgodovini opravljala krvno sorodstvo in krajevno sosodstvo, je v sedanji družbi prešel na sodobne formalne in neformalne skupine, na prijateljevanje po osebni svobodni izbiri, na proizvodno sodelovanje v službi in na **prostovoljstvo**. Za prostovoljstvo je značilna največja svoboda v izbiri ljudi, s katerimi se človek prostovoljsko povezuje, katere vsebinske dejavnosti uporablja v tem odnosu ali sodelovanju, kakšno obliko ima prostovoljska povezanost in koliko časa traja. Ob vsej pestrosti sodobnega prostovoljstva sta svobodna pobuda in izbira njegova osnovna značilnost.

Vloga sodobnega prostovoljstva je opravljanje in razvijanje nekaterih nalog, ki sta jih opravljali v zgodovini družina in sosodstvo. Zato smo prostovoljstvo slikovito opredelili kot **nekrvno sorodstvo in nekrajevno sosodstvo** (Ramovš, 2004; 2013). Če tradicionalno sosodstvo primerjamo s sodobnim prostovoljstvom, vidimo, da je zadovoljevalo

iste potrebe medčloveškega druženja in medsebojne pomoči. Razlikujeta se v tem, da je sosodstvo omejeno na krajevno bližino, prostovoljstvo pa ne. Pa tudi v tem, da so sosodsko medsebojno pomoč in druženje v veliki meri narekemale norme in običaji sožitja v tradicionalni skupnosti, vzgib za sodobno prostovoljstvo pa je zavesten osebni vpogled v njegovo smiselnost ter osebno stališče in odločitev zanj, za zahtevnejše oblike prostovoljstva pa je potrebno tudi usposabljanje in organiziranje prostovoljskega dela.

Skupnost in posameznik sta bila v razvoju človeških spoznanj zadnja tisočletja vidna. Pogosto sta bila v središču misli in delovanja filozofov, verskih in političnih voditeljev v egiptovskih, mezopotamskih, judovskih, grških, rimskih in daljnovzhodnih družbah. Danes se jima posvečajo celotne znanstvene panoge, posamezniku zlasti psihologija, skupnosti pa sociologija. Družina, sosodstvo in druge skupine pa so bile v zgodovini vse do danes samoumevna vsebina vsakdanjega življenja. Za znanost in razvojna prizadevanja je skupina ostala nevidna do sodobne posttradicionalne krize sožitja, ko sta družina in sosodstvo začeli odpovedovati v delu svojih vlog pri prenašanju vrednot in pri medčloveški pomoči. **Raziskovanje skupin in skupinskega dela** se kot znanstvena panoga šele oblikuje. V njenem začetku je naredil velik korak Jakob L. Moreno (1889–1974) s svojimi spoznanji o dinamiki v skupini, njenem pomenu za posameznika, o sociometričnem ugotavljanju stanja v skupini in s skupinsko psihoterapijo, zlasti s celotno psihodramo (Moreno, 2000; Ramovš, 2000).

Znanje o skupinah in skupinskem delu je za prostovoljstvo temeljnega pomena, saj poteka usposabljanje prostovoljcev in njihovo prostovoljsko delovanje v glavnem v skupini, začeni od para ali dvojice, kot najmanjše skupine, preko majhnih skupin do osem ljudi, srednje velikih do osemnajst, izjemoma tudi v veliki skupini do dvaintrideset ljudi, kar je zgornja meja v številu članov skupine. Več kakor dvaintrideset ljudi ne more med seboj neposredno komunicirati. Od tu naprej je skupnost, v kateri se uporabljajo skupnostne in ne skupinske metode dela.

Naslednja bistvena sestavina sodobnega prostovoljstva je **solidarnost**. Tako kakor prenos spoznanj in izkušenj od enega na druge in iz roda v rod, je tudi zavestna medsebojna pomoč posebnost človeške vrste. Oboje skupaj nam daje odgovor na vprašanje, zakaj se je človek tako naglo razvijal v primerjavi z višje razvitimi živalmi. Sodobna znanost o možganih odkriva, da ti dve bistveni človeški lastnosti temeljita na zmožnosti vživljanja v drugega, na sodoživljanju z njim, sočutju, empatiji – torej na zmožnosti, ki jo v družbenem sožitju povzema pojem solidarnosti. Te zmožnosti so vitalni pogoj za razvoj in preživetje posameznika. Brez njih se ne razvije noben otrok, ne zdravi noben težji bolnik, ne preživi noben onemogel star človek. Brez solidarnega sodelovanja ni delovnega učinka ne v proizvodnji osnovnih dobrin, ne v znanosti, ne v umetnosti. Ob dobro razviti solidarnosti se dogaja sinergična komplementarnost različnega znanja, izkušenj in moči, ki jih imajo posamezniki v skupinah in skupnostih. Samo na ta način lahko vsak posameznik in vsi skupaj v njih dosegamo dovolj prijetnosti, dovolj uspešnosti in potreben razvoj. Prostovoljstvo temelji na solidarnosti, obenem pa je učinkovita metoda za razvijanje te nepogrešljive človeške zmožnosti.

Pri opredeljevanju pojmov nam ostaja še **medgeneracijskost**. Kako pomembna je povezanost med starejšimi in mlajšimi, kažejo že navedena spoznanja o prenašanju

izkušenj in znanja, to je vrednot, iz roda v rod v skupinah in skupnostih. Tudi pravkar opisani pomen razvitih zmožnosti za solidarno doživljanje drugih ljudi v skupinskem in skupnostnem sožitju vključuje vse generacije živih, spoštovanje prednikov, iz katerih rastemo, in prihodnjih rodov, ki jim bomo zapustili svoja spoznanja, družbo in naravo. Tem antropološkim stalnicam moramo dodati še današnji dve posebnosti.

Prva je **sedanje staranje prebivalstva**, ki zahteva jasne, odločne in ustvarjalne odgovore, da se bo današnja družba razvijala humano in izšla iz demografske krize bolj razvita, kakor vstopa vanjo. *Nova solidarnost med generacijami* ni le politična parola v dokumentu EU o odzivu na demografske spremembe (Svet EU, 2005), ampak odločilna smer med rešitvami v sodobni gerontologiji. Razvoj medgeneracijskega prostovoljstva za kakovostno staranje ima pri tem nepogrešljivo mesto (Ramovš, 2003).

Druga posebnost je posledica naglega razvoja današnje človeške zgodovine. Prenos znanja je potekal s starejših na mlajše. Danes imajo mladi več uporabnega znanja za vsakdanje funkcioniranje, zlasti znanja o sodobni elektronsko komunikacijski tehnologiji. Starejši imajo seveda več življenjskih in delovnih izkušenj, dobrih in slabih; oboje pa je treba v skupinskem dogajanju *obdelati*, podobno kakor prehrabene sestavine pri kuhanju, da postanejo koristne za starejše ljudi same in da jih lahko mlajši od njih sprejemajo. Prenos znanja in izkušenj med generacijami je torej danes za starejše in mlajše veliko zahtevnejši, kakor je bil kdajkoli v preteklosti. Poteka lahko le **v obe smeri – s starejših na mlajše in z mlajših na starejše**. Če se starejši in mlajši tega ne naučijo, se večja nevaren prepad med generacijami. Medgeneracijsko prostovoljstvo se kaže kot idealen laboratorij za ta pretok in celo za razvijanje novih metod za medgeneracijski prenos znanja in izkušenj.

Medgeneracijsko prostovoljstvo je torej osebno ali organizirano, strokovno ali laično delo, ki ga opravlja nekdo, da bi posameznemu človeku, skupini ali skupnosti, ki spada v mlajšo ali starejšo generacijo kot on sam, smiselno pomagal h kakovosti medčloveškega sožitja ali materialnega preživljanja. Pri tem pomoč poteka izven službenega časa posameznika in brez materialnega plačila, v prostem ali razpoložljivem času poleg vsakdanjih obveznosti, po osebni smiselni odločitvi, iz človekoljubnega solidarnega stališča in se v tem odnosu uravnoteženo človeško razvijajo tako prostovoljec kakor drugi.

Sodobno medgeneracijsko prostovoljstvo odgovarja predvsem na temeljno človeško **potrebo po osebni odnosu**. Ta potreba je posebej pereča v starosti. Če star človek nima rednega stika z nekom, ki ga doživlja kot svojega, je osamljen, pa naj je okrog njega še toliko ljudi. Potreba po osebni medčloveškem odnosu je pri današnjih starih ljudeh med najmanj zadovoljenimi, zato je osamljenost ena od njihovih pogostejših in hujših stisk.

2 IZKUŠNJE IN SPOZNANJA O MEDGENERACIJSKEM PROSTOVOLJSTVU

Prostovoljstvo prihaja v ospredje **javne pozornosti**. Po letu 1990 so evropske države tudi zakonsko urejale njegovo delovanje, Slovenija je sprejela *Zakon o prostovoljstvu* leta 2011 (Državni zbor, 2011). S sofinanciranjem spodbujajo in podpirajo prostovoljske projekte, zlasti medgeneracijske. Združeni narodi v skrbi za kakovostno staranje v razmerah

demografske krize posebej spremljajo tudi prostovoljstvo starejših in za starejše (*United Nations*, 2002). Prostovoljsko delo, ki ga opravljajo starejši ljudje, je zanje dragoceno in koristno tudi zato, ker preko njega ostanejo spontano vključeni v družbo, uporabljajo in drugim predajajo svoje znanje in izkušnje ter doživljajo večje samospoštovanje, smisel in vrednost življenja. Vse to pri starejših prispeva k večji neodvisnosti, boljšemu zdravju in dobremu počutju.

Prostovoljstvo prinaša številne koristi za oba udeleženca; tako prostovoljcu kakor človeku, kateremu prostovoljec pomaga. V sistematičnem pregledu 87 člankov, ki ga je izvedla Univerza v Walesu, so **raziskovali vpliv prostovoljstva na zdravje** prostovoljcev in ljudi, ki so jim prostovoljci pomagali. Ugotovili so, da se je ljudem, ki so prejeli prostovoljske usluge, izboljšala samopodoba, sprejemanje in nadzorovanje bolezni, izboljšala se je kakovost življenja umirajočih bolnikov, okrepilo se je kognitivno in fizično zdravje, povečala se je fizična aktivnost, manj je bilo depresije in anksioznosti, manj hospitalizacij in zunaj bolnišničnega zdravljenja, povečalo se je tudi zadovoljstvo z življenjem. Študija je pokazala, da je bilo tudi pri prostovoljcih mogoče opaziti pozitivne spremembe zdravstvenega stanja: pozitiven vpliv na samooceno zdravja, depresijo, umrljivost, opravljanje vsakodnevnih opravil, kakovost življenja in zadovoljstvo z življenjem (Leichsenring in sod., 2013, str. 247–248).

Prostovoljsko delo, zlasti medgeneracijsko, je eden najboljših dejavnikov za varovanje in krepitev **socialnega zdravja**, ki je po opredelitvi Svetovane zdravstvene organizacije enakovredno telesni in duševni razsežnosti zdravja (WHO, 1946). Od vseh treh razsežnosti pa je socialno zdravje najmanj raziskano, najmanj so razvite metode za njegovo varovanje in krepitev, čeprav so prav motnje sožitja ali socialne bolezni v širšem pomenu besede običajno najbolj moteče tako za prizadetega človeka kakor za njegovo okolico.

Dokaj obsežno raziskovanje prostovoljstva se v pretežni meri posveča razširjenosti prostovoljskega dela, njegovem obsegu, delovnim področjem in metodam, redkeje so poglobljene evalvacijske študije njegove učinkovitosti. Primer obsežne pregledne raziskave o prostovoljstvu starejših je opravila npr. nemška zvezna skupnost seniorskih organizacij BAGSO med 154 prostovoljskimi projekti, ki vključujejo 24.682 prostovoljcev. Več kakor polovica od njih (57 %) je bilo starih od 60 do 69 let, 28 % od 70 do 79 let, 12 % pod 60 let in 3 % nad 80 let. Prostovoljsko so pomagali vsem generacijam: starejšim 86 %, otrokom in mladim ljudem 49 %, prizadetim in onemoglim 22 % in 21 % zaposlenim in staršem; povprečno je torej vsak prostovoljec pomagal skoraj dvema različnima skupinama potrebnih ljudi. Tri četrtine njihovega prostovoljstva je sodilo v osebno človeško družabništvo (pogovor, izmenjava izkušenj, redni osebni stiki ipd.). Raziskava je ugotavljala tudi pogoje za uspevanje prostovoljstva starejših ljudi; med njimi je v ospredju javna finančna podpora za usposabljanje prostovoljcev in organiziranje prostovoljske dejavnosti. Med načini za pridobivanje prostovoljcev je na prvem mestu osebni nagovor; kar 85 % projektov uporablja ta način, hkrati pa uporabljajo tudi javne objave in drugo. Do 5 ur tedensko jih je delalo prostovoljsko 82 %, od 5 do 9 ur 11 %, od 10 do 19 ur 6 % in 1 % nad 20 ur tedensko. Največja težava pri vodenju prostovoljskih projektov je bila finančna (19 %), sledili sta pridobivanje prostovoljcev (17 %) in sodelovanje (15 %) (BAGSO, 2013).

Ena izmed zanimivih ugotovitev je tudi ta, da se ljudje v odraslem obdobju pogosteje odločajo za prostovoljsko delo, če so prostovoljsko delovali že v otroštvu ali najstniških letih (Leichsenring in sod., 2013). **Šolska leta so torej idealna za uvajanje v prostovoljsko delo.** Vendar je na tem mestu potrebno poudariti, da mora biti prostovoljska izkušnja mladega človeka pozitivna, torej takšna, da ga navdaja z dobrim občutkom in se je z veseljem spominja. Uvajanje v prostovoljsko delo mladih mora zato biti podprto s strani strokovnih mentorjev, ki jim nudijo oporo in jih usmerjajo na način, ki zagotavlja zadovoljstvo tako prostovoljcu kakor človeku, s katerim se otrok ali najstnik ob smiselni dejavnosti srečuje.

Raziskav, ki se bi izrecno posvečale pripravljenosti in stališčem do medgeneracijskega prostovoljskega dela, je malo. Sklepati na pripravljenost iz podatkov o prostovoljskem delu pa ni veljavno. Pripravljenost je samo pogoj za prostovoljsko delo. Na poti od stališča pripravljenosti do njegove uresničitve je še vrsta odločilnih korakov, da se udejanji in dobro deluje; če je katerikoli od njih pomanjkljiv, ne pride do medgeneracijskega prostovoljstva. **Pripravljenost za medgeneracijsko prostovoljstvo je treba raziskati**, nato pa jo primerjati z dejanskim prostovoljstvom po starosti, spolu, izobrazbi, premoženju in podobnih značilnostih. Te primerjave pokažejo, v čem so še neizkoriščene možnosti za zajem, usposabljanje in organiziranje medgeneracijskega prostovoljstva.

Za nas so bile pri načrtovanju raziskave odločilne več kot 25-letne izkušnje s pridobivanjem, usposabljanjem in organiziranjem medgeneracijskih prostovoljcev v **mreži programov za kakovostno staranje in sožitje med generacijami** (<http://www.inst-antonatrstenjaka.si/old/medgeneracije.html>). V njej smo razvili več modelov za medgeneracijsko prostovoljsko delo, za vsakega od njih pa ustrezen način pridobivanja, usposabljanja in organiziranja prostovoljcev. Te izkušnje so bile tudi pomembna osnova za našo raziskavo, še zlasti tri vrste medgeneracijskih prostovoljcev v tej mreži:

- voditelji medgeneracijskih skupin,
- osebni medgeneracijski družabniki,
- medgeneracijsko družabništvo dijaka in upokojenca ob učenju sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Četrto stoletna izkušnja dobre prakse na teh treh področjih je tudi številčno in geografsko obsežna. S temeljitim enoletnim usposabljanjem smo vključili in organizirali v to delo več tisoč prostovoljcev po vseh pokrajinah Slovenije in v tujini.

Pri programu usposabljanja družinskih oskrbovalcev, ki doma oskrbujejo starostno onemoglega, kronično bolnega ali invalidnega družinskega člana (<http://www.inst-antonatrstenjaka.si/gerontologija/projekti/28.html>), pa se je pokazala možnost, da potem, ko se ta njihova zahtevna življenjska naloga zaključi, nekateri od njih postanejo s svojimi izkušnjami in humanim čutom prostovoljci pri oskrbovalni pomoči v svoji skupnosti. Njihova razbremenila pomoč družinskim oskrbovalcem v kraju je zelo dobrodošla.

Ob izjemnem naraščanju potreb po dolgotrajni oskrbi v prihodnjih letih prihaja zanimanje za **prostovoljstvo v dolgotrajni oskrbi** v ospredje pozornosti. Stanje tega prostovoljstva in njegova vloga je dobro opisana v knjigi *Long-Term Care in Europe* (Leichsenring in sod., 2013). Iz nje povzemamo 11. poglavje (*Volunteering in Long-Term care for Older People: The potential for Social Innovation*).

Prostovoljstvo v dolgotrajni oskrbi ima v Evropi pomembno vlogo. V državah z razvito civilno družbo (Nizozemska, Združeno kraljestvo, Švedska, Danska, Finska in Nemčija) je prostovoljstvo dobro razvito in definirano v različnih pravnih aktih. V post komunističnih državah, kot so Slovaška, Bolgarija in Poljska, v katerih je desetletja vladal monopol na državni ravni in za katere je bila značilna centralna regulacija, je bilo prostovoljstvo šele nedavno ponovno »odkrito« ter dobilo svoj prostor v zavesti ljudi, v političnih dokumentih in zakonskih aktih.

Kolikšen je delež prostovoljcev pri zagotavljanju storitev dolgotrajne oskrbe v različnih državah EU, je težko oceniti. V Evropi namreč ne obstaja skupna, formalna, institucionalno priznana definicija prostovoljstva. Zato imajo različni narodi glede prostovoljstva različna pričakovanja, ki so povezana tudi s tipom nacionalnega sistema za socialno varstvo. To vodi do pojavnosti, da tisto, kar v eni državi velja za prostovoljstvo, v drugi ne velja, kar je še posebej vidno na področju dolgotrajne oskrbe.

Relevantne raziskave na področju prostovoljstva v dolgotrajni oskrbi so maloštevilne, poleg tega pa jih zaradi različnih metodologij ne moremo med seboj primerjati. Kljub temu na Danskem ocenjujejo, da okoli 450.000 ljudi, predvsem žensk, preko vključitve v prostovoljsko organizacijo oskrbuje onemoglega človeka, s katerim pred samo oskrbo niso imeli osebnega odnosa. 150.000 prostovoljcev je aktivnih v institucijah za dolgotrajno oskrbo, kjer predstavljajo prostovoljci med četrtino in tretjino delovnega osebja. 250.000 prostovoljcev se vključuje v oskrbo na domu, kar znaša 4.5 milijona ur na mesec. V Angliji ocenjujejo, da je okoli 1 % osebja v dolgotrajni oskrbi prostovoljcev. Vendar pa so ocenjevali samo delež prostovoljcev znotraj organizacij, ne pa tudi drugih oblik prostovoljstva v dolgotrajni oskrbi. Številne institucije za dolgotrajno oskrbo ne vključujejo prostovoljcev v svoje delo. V tistih organizacijah, ki imajo prostovoljce, pa le-ti v povprečju dosegajo četrtno plačanega osebja. Zanimivo je tudi opažanje, da so prostovoljci pogosteje delovali v manjših organizacijah za dolgotrajno oskrbo in neodvisno od tega, ali je status organizacije javen ali zaseben.

V Nemčiji število vseh prostovoljcev v dolgotrajni oskrbi ni znano. Kljub temu nekatere raziskave dajejo specifične karakteristike teh ljudi. 80 do 90 % prostovoljcev, ki delujejo v domovih za ostarele, je žensk, starejših od 65 let. Veliko jih ima tudi predhodne izkušnje z oskrbo (40 % laične in 20 % profesionalne).

Na Slovaškem zaenkrat ni ocen o deležu prostovoljcev v institucijah dolgotrajne oskrbe. Obstajajo pa podatki o številu prostovoljcev v zasebnih institucijah, kjer je njihov delež okoli 30 % delovnega osebja. Približno ena tretjina je žensk.

Na tem mestu je smiselno omeniti *perspektivo življenjskega poteka*, ki govori o tem, da je potrebno biti pozoren na motivacijo za prostovoljstvo, ocenjevanje kapacitet posameznika za prostovoljsko delo v različnih obdobjih življenja in na prepoznavanje ter uvajanje specifičnih strategij za podporo prostovoljcem v različnih starostnih skupinah. V perspektivi življenjskega poteka je podkategorija *perspektiva družinskega poteka*, ki upošteva motivacijo in zmožnosti za prostovoljsko delo družinskih članov v različnih situacijah. Na primer, možnosti za prostovoljsko delo se precej zmanjšajo, ko oseba skrbi za bolnega družinskega člana. Z namenom podpore prostovoljstvu v dolgotrajni oskrbi bi bilo smiselno ustanoviti tako imenovane *socialne podporne verige*. V njih bi

prostovoljske organizacije podpirale neformalne oskrbovalce, kar bi jim olajšalo delo in zmanjšalo osamljenost. Poleg tega bi ta način spodbudil oskrbovalce, da postanejo prostovoljci, ko bi se zaključila njihova vloga neformalnega družinskega oskrbovalca.

Prostovoljstvo v dolgotrajni oskrbi je možno na vseh področjih: v institucijah, v dnevnem varstvu, v domači in skupnostni oskrbi. Pojavlja se v individualnih in skupinskih oblikah dela, na lokalni, regionalni, nacionalni in mednarodni ravni. Ugotovitve raziskave v Nemčiji kažejo, da je več kot 60 % prostovoljcev v domovih za ostarele opravljalo obiske, sodelovalo pri organizaciji praznovanj in pri spremljanju umirajočih. V več kakor tretjini institucij za dolgotrajno oskrbo so prostovoljci spremljali ljudi pri nakupovanju in drugih dejavnostih, pomagali pri verskih vsebinah, v kavarni in pri organizaciji dobrodelnih sejmov. Le 10 % prostovoljcev je sodelovalo v administraciji, zdravstveni negi in pri dejavnostih za spremljanje kakovosti.

Prostovoljno delo pri dolgotrajni oskrbi ni omejeno le na zdrave, mlade ljudi, ampak je primerno tudi za odvisne stare ljudi. Pogosto se za stanovalce domov za stare ljudi predpostavlja, da ne zmorejo ali ne želijo pomagati drugim. Toda raziskava, izvedena leta 1990 v ZDA, je pokazala, da so stanovalci domov za ostarele želeli pomagati drugim, predvsem kot mentorji pri učenju angleščine. V Nemčiji je zakonsko obvezujoče, da se stanovalci domov povežejo v odbor, ki sodeluje pri urejanju poslovanja in upravljanja ustanove. Člani odbora zbirajo pritožbe in priporočila stanovalcev in jih posredujejo vodstvu. Sodelujejo tudi pri vključevanju novih stanovalcev, dajejo svoje mnenje glede morebitnega spreminjanja pogojev in cen, sodelujejo pri načrtovanju dogodkov, nastanitvev, obrokov in drugega dogajanja v domu.

Prostovoljci v dolgotrajni oskrbi ne morejo nadomestiti poklicnih oskrbovalcev in zaposlenih v ustanovah in organizacijah oskrbe domu. Njihova vloga pa je izjemnega pomena, ker temelji na osebnem odnosu s človekom, ki je odvisen od oskrbe. Prostovoljci, ki so umeščeni nekje med družinskimi in poklicnimi oskrbovalci, so dodatna kategorija deležnikov v dolgotrajni oskrbi. Izjemno prispevajo k dvigu kakovosti oskrbe, zato ne smejo ostati prezrti s strani javnosti in strokovnih služb.

3 POMEN STALIŠČA PRI MEDGENERACIJSKEM PROSTOVOLJSTVU

Osebno stališče je za zdravo življenje in sožitje ključnega pomena. Sestavljeno je iz dveh korakov. V prvem se človek zave neke svoje možnosti, v drugem ji, glede na to, kakšna je, in glede na okoliščine, zavestno – po vesti in znanju pritrudi ali jo odkloni. Znani psiholog Viktor Frankl (1905–1997) je na temelju psihosocialnih motenj ljudi dokazal, da je stališče posebno važno zavzeti v **tragičnih situacijah**, ker je v njih to edina pot za smiselno reševanje (Frankl, 1994). Elisabeth Lukas je njegovo spoznanje dopolnila z ugotovitvijo, da je zavestno osebno stališče enako potrebno zavzeti v **ugodnih situacijah** materialnega, intelektualnega ali drugega blagostanja (Lukas, 1989).

Smiselno osebno stališče je potrebno zavzeti **do možnosti**, ki se pojavljajo pred človekom v sedanjem trenutku; če tega ne stori, možnosti odidejo, človek zamudi priložnost. Smiselno osebno stališče je potrebno zavzeti **do lastne življenjske usmeritve** v prihodnje; če človek tega ne stori, je volan za usmerjanje svojega življenja prepustil

naključju ali drugim ljudem, da ga usmerjajo po svoje. Preteklost je dokončno zaprta, v njej ne moremo ničesar spreminjati. Ostajajo pa nam dobre in slabe izkušnje iz preteklosti, ostaja nam doživljanje preteklosti. **Do svojih izkušenj in doživljanja** pa lahko zavzamemo pritrudilno stališče, da smo jih veseli, nanje ponosni in zanje hvaležni, ali pa je bolj smiselno zavzeti do določene izkušnje odklonilno stališče, da se na njeni osnovi v sedanjosti in za prihodnost usmerimo bolj smiselno.

Pri zavzemanju stališča ima torej človek največjo svobodo: do vsega v sedanjem trenutku, v preteklosti in v prihodnosti. V svojem doživljanju smo že veliko bolj omejeni: kolikor toliko usmerjamo svojo pozornost in doživljanje v sedanjem trenutku, preteklost lahko podoživljamo, kolikor nam ostaja v spominu, v prihodnost pa naše doživljanje seže do neke mere v obliki upanja, želja in načrtov. V dejanjih imamo svobodo najbolj ozko omejeno samo na sedanj trenutek: naredim lahko nekaj samo sedaj, in sicer samo tisto, kar je stvarno možno. Človeška svoboda se začne pri zavzemanju smiselnega stališča. To in uresničevanje smiselnih stališč sestavlja ves človekov razvoj.

Zavzemanje smiselnega stališča do sleherne situacije in možnosti je torej najširše polje človekove svobode, ki mu ne vidimo meje, kot kaže spodnja slika.

Slika: Širina človekove smiselne svobode

Za kakovostno osebno človekovanje in kakovostno občestvovanje v sožitju je torej odločilnega pomena, da se človek navadi zavzemati do vsega pomembnega smiselno stališče. Če se človek odloči prav in svojo odločitev uresniči, je to največ, kar lahko naredi za svoje telesno, duševno in duhovno zdravje, za svoj razvoj in zdravo sožitje ter za varovanje zdravega okolja. Tudi če se odloči narobe, bo kmalu opazil zmoto in lahko naravnal svoje krmilo v pravo smer. Če pa ostaja neodločen, brez stališča, cagav in neopredeljen takrat, ko so stvari zanj, za druge ali za situacijo pomembne, bo nastala škoda, sam pa bo lezel v čedalje večje življenjsko nezadovoljstvo s seboj, z drugimi in z razmerami. Življenjska zagrenjenost, starostna puščobnost in sitnoba do vsega in vseh je pogosto posledica tega, da se človek ni navadil zavzemati jasnega stališča. Raziskava o potrebah, zmožnostih in stališčih, opravljena na reprezentativnem vzorcu prebivalcev Slovenije, ki so stari 50 let in več, je empirično pokazala, da **so neodločeni manj srečni, bolj nezadovoljni s svojim življenjem in jih bolj prizadene pomanjkanje kake materialne stvari** (Starc, 2013; Starc in Zabukovec, 2013; Zabukovec, 2013; Ramovš J. in M., 2013).

Ugotovitev, da je medgeneracijsko prostovoljstvo pomemben dejavnik pri razvojnem reševanju nalog prihajajoče demografske krize, je bila razlog za raziskovanje stališč do te

vrste prostovoljstva. Ko ta stališča poznamo, je izpolnjen eden od pomembnih pogojev za oblikovanje sodobne krajevne mreže medgeneracijskega prostovoljstva za kakovostno staranje in sožitje: za pridobivanje prostovoljcev, za njihovo usposabljanje in za uspešno organiziranje njihovega delovanja.

4 ANALIZA STALIŠČ DO MEDGENERACIJSKEGA PROSTOVOLJSTVA

Raziskavo Zdravo staranje in kakovostno sožitje – stališča, potrebe in zmožnosti odraslih prebivalcev Občine Ivančna Gorica je opravil Inštitut Antona Trstenjaka leta 2012 za potrebe te občine, ki se je včlanila v slovensko in svetovno mrežo starosti prijaznih mest in občin. Želela je pravočasno odgovoriti na potrebe prihajajoče demografske krize na temelju tega, kar njeni prebivalci glede staranja in medgeneracijskega sožitja v resnici hočejo, potrebujejo in zmorejo. Terenska raziskava reprezentativnega vzorca polnoletnih prebivalcev je najbolj ustrezen način za ugotovitev tega. Vsebina, metoda in populacija te raziskave je bila že predstavljena v reviji (Ramovš, 2014), v Občini Ivančna Gorica pa na različnih ravneh osnovni rezultati. Ker je bil v raziskavi uporabljen nekoliko dopolnjen in skrajšan vprašalnik slovenske nacionalne raziskave *Staranje v Sloveniji* (Ramovš, 2013a), je rezultate obeh mogoče primerjati.

V tem članku analiziramo 61. in 62. vprašanje o stališčih do medgeneracijskega prostovoljstva: prvo o pripravljenosti obiskovati starejše ljudi in drugo o želji, da bi človeka v starosti obiskoval prostovoljec.

4.1 PRIPRALJEVNOST BITI MEDGENERACIJSKI PROSTOVOLJEC

Naše raziskovalno vprašanje se je glasilo: *Bi bili vi pripravljeni prostovoljsko obiskovati starejše ljudi?* Odgovori reprezentativnega vzorca polnoletnih prebivalcev velike slovenske primestno-podeželske občine korenito menjajo stereotipe o prostovoljstvu in medgeneracijskem povezovanju, da naj bi bilo malo ljudi pripravljenih postati prostovoljec in se družiti s starimi ljudmi, da naj bi bile pripravljene to delati samo ženske ali starejši ljudje. Raziskovalni podatki o stališčih ljudi v Tabeli 1 govorijo drugače.

Dve tretjini ljudi je od polnoletnosti naprej skozi vse življenje pripravljenih za prostovoljsko obiskovanje starejših ljudi in le ena tretjina ne.

Ta pripravljenost je dokaj konstantna v vseh **starostnih skupinah**. Nekoliko večja je v študentskih letih in po upokojitvi, v obdobju mlade družine in službe upade komajda za osem odstotkov, po 75. letu starosti pa upada hitreje.

Tabela 1: Pripravljenost prostovoljsko obiskovati starejše ljudi – starostne skupine

Starost	f		%	
	da	ne	da	ne
18-29	130	52	71,43	28,57
30-44	162	91	64,03	35,97
45-59	192	89	68,33	31,67
60-74	123	47	72,35	27,65

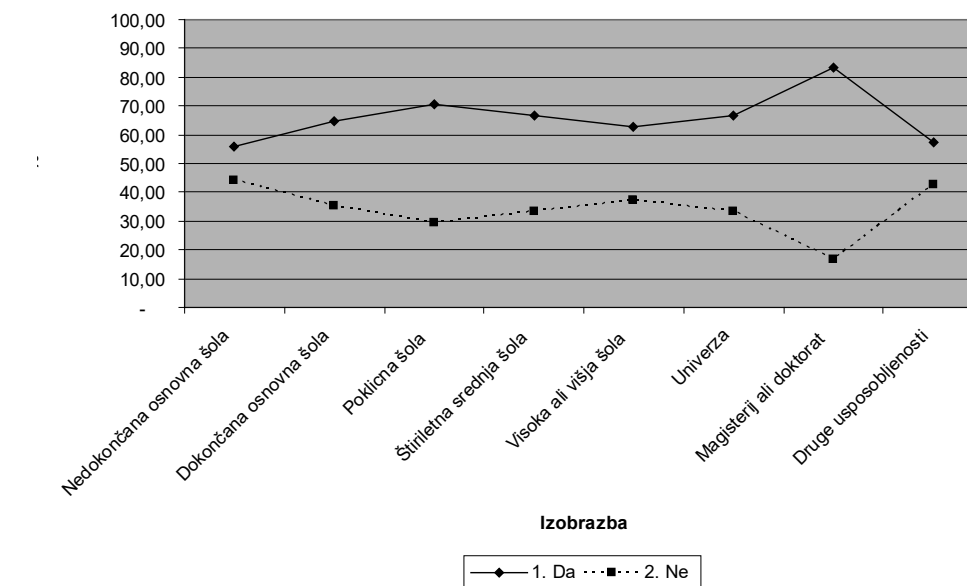
Starost	f		%	
	da	ne	da	ne
75+	38	45	45,78	54,22
Skupaj	645	324	66,56	33,44

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2012; N = 1028 (brez odgovora 59)

Analiza razlik **med spoloma** kaže, da je pripravljenost biti medgeneracijski prostovoljec precej izenačena. V naši raziskavi je pripravljenih prostovoljsko obiskovati starejše ljudi 63,89 % moških in 68,96 % žensk (povprečje 66,53 %). Ker danes delajo v organizacijah, ki se posvečajo medgeneracijskemu prostovoljstvu, predvsem ženske, zasluži ta podatek posebno pozornost.

Na pripravljenost za obiskovanje starejših nekoliko bolj kakor starost in spol vpliva **izobrazba** (Slika 1). Pripravljenost doseže prvi vrh pri tistih s poklicno šolo; teh je v raziskanem vzorcu tudi največje število (193). Najvišja pripravljenost pa je med tistimi z najvišjo izobrazbo, toda teh je bilo v raziskanem vzorcu majhno število (5). Pod vrhom sta sorazmerno veliki skupini z univerzitetno izobrazbo (60) in s štiriletno srednjo šolo (190); v teh dveh skupinah je pripravljenost povsem enaka (66,67 %). Morda se v teh podatkih odraža to, da ljudi k tovrstnemu prostovoljstvu nagiba življenjski realizem, ki je značilen za praktične poklice, ali pa široka razgledanost in ozaveščenost, ki ju daje temeljita izobrazba.

Slika 1: Pripravljenost prostovoljsko obiskovati starejše ljudi – glede na izobrazbo

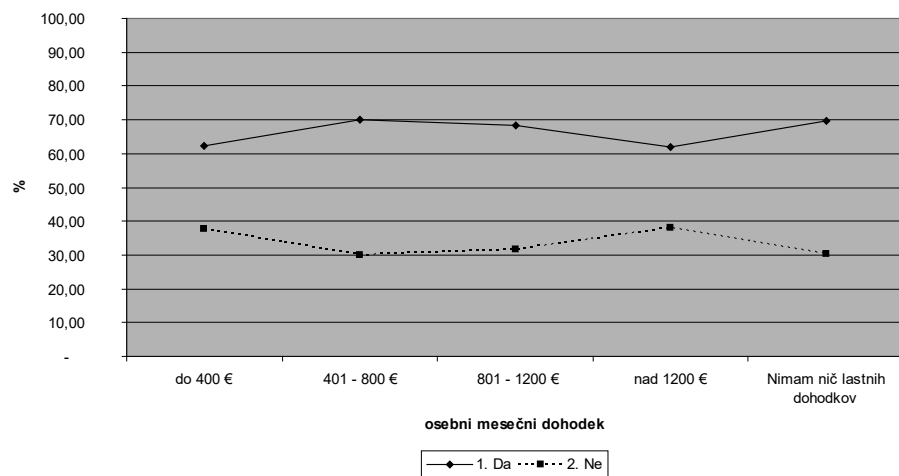

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2012; N = 1028 (brez odgovora 47)

Kako vplivata na pripravljenost za prostovoljsko obiskovanje starejših ljudi dohodek in zaposlitveni status?

Razlike so tudi tukaj majhne. Pri **dohodku** doseže odklon od povprečja (67,16 %) navzdol dobrih 5 %, navzgor manj kakor 3 %. Opazna je tendenca, da so za medgeneracijsko prostovoljstvo pogosteje pripravljeni ljudje srednjega sloja in tisti, ki nimajo nič lastnih dohodkov. Nadpovprečno materialno ali drugo udobje je rizični dejavnik za razvoj solidarnosti in drugih človeških zmožnostih za kakovostno sožitje. Če pa človekovi dohodki ne zadoščajo ali komajda zadoščajo za vsakdanje preživetje, ta prednostna potreba prekrije pripravljenost na prostovoljstvo. Ti dve spoznanji se odražata tudi iz podatkov naše raziskave, vendar pa je pripravljenost na prostovoljstvo tudi pri teh dveh dohodkovnih skupinah nad 60 % (Slika 2).

Slika 2: Pripravljenost prostovoljsko obiskovati starejše ljudi – glede na mesečni dohodek

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2012; N = 1028 (brez odgovora 145)

Tudi analiza odgovorov glede na **zaposlitveni status** daje sliko sorazmerno izenačene pripravljenosti (Tabela 2). Če ne upoštevamo številčno majhne skupine tistih, ki niso izbrali nobenega od navedenih zaposlitvenih statusov, ampak vpisali svoje stališče kot *drugo*, so odstopanja od povprečja dvotretjinske pripravljenosti za 10 % navzgor pri skupini tistih, ki se redno šolajo, in za slabe 3 % navzdol pri tistih, ki delajo doma kot gospodinje. Prej navedeni podatki o tistih, ki nimajo nič lastnih dohodkov, se tukaj ujemamo z brezposelnimi, ki so pri vrhu pripravljenosti na medgeneracijsko prostovoljstvo.

Tabela 2: Pripravljenost prostovoljsko obiskovati starejše ljudi – glede na zaposlitev

Zaposlitveni status	f		%	
	da	ne	da	ne
Se redno šolam	63	19	76,83	23,17
Zaposlen/a s polnim delovnim časom	313	160	66,17	33,83
Zaposlen/a z delnim delovnim časom ali sezonsko	16	8	66,67	33,33
Delam doma kot gospodinja	16	9	64,00	36,00

Zaposlitveni status	f		%	
	da	ne	da	ne
Sem kmetovalec	15	6	71,43	28,57
Brezposeln/na	30	10	75,00	25,00
Upokojen/a z dodatno zaposlitvijo	24	10	70,59	29,41
Upokojen/a brez dodatne zaposlitve	161	84	65,71	34,29
Drugo	18	24	42,86	57,14
Skupaj	656	330	66,53	33,47

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2012; N = 1028 (brez odgovora 42)

Tretjina anketirancev je odgovorila, da **ne želi prostovoljsko obiskovati starejših ljudi**. Naprošeni so bili, da navedejo razlog. Vsebinskih odgovorov je 279.

Daleč največ (115) jih navaja pomanjkanje časa. Sorodna, tudi velika skupina (45) ne bi mogla prostovoljsko obiskovati starejših ljudi zaradi obveznosti in obremenjenosti v službi in družini. Med njimi jih je kar nekaj, ki poudarjajo, da *bi to delali radi* ali da *bodo pozneje, ko bodo imeli več časa*.

Na drugem mestu po številu odgovorov (48) je nemoč biti prostovoljec zaradi lastne starosti ali bolezni; nekateri so napisali: *Saj sam potrebujem pomoč*.

Dokaj velika skupina (30) se jih ne čuti zmožna: *nisem družaben, ne znam komunicirati s starejšimi, nisem tega sposoben, nisem takšna osebnost, se jih bojim*.

Še globljo človeško nezmožnost za prostovoljsko druženje s starim človekom izražajo tisti (9), ki so dejali, da *nimajo motivacije za to* ali da *v tem ne vidijo smisla*, pa tudi, da *za prostovoljstvo nisi nič plačan*.

Desetero jih je navedlo, da *obiskujejo ali oskrbujejo svoje starše ali druge domače*.

Nekaj jih je enostavno reklo: *ne morem, ne vem ali o tem še nisem razmišljal*.

Dva pa sta navedla kot razlog slabe izkušnje s prostovoljskim obiskovanjem, npr. *ker imam nekaj neprijetnih izkušenj, ko so obiskovali mojo mamo*.

4.2 ŽELJA PO DRUŽENJU S PROSTOVOLJCEM

Za celosten vpogled v stališče ljudi do medgeneracijskega prostovoljstva sta enako pomembna njegov aktivni vidik, ki smo ga v naši raziskavi ugotavljali s pripravljenostjo za prostovoljsko druženje s starejšimi ljudmi, in pasivni vidik, ki smo ga ugotavljali z vprašanjem: *Bi si želeli, da vas v vaši starosti obiskuje prostovoljec?*

V celotni populaciji polnoletnih bi **štirje od petih** želeli, da jih v starosti obiskuje prostovoljec. Primerjava s podatki v prejšnjem poglavju kaže, da je pasivni vidik pripravljenosti za sprejemanje medgeneracijskega prostovoljca za 14 % večji kakor aktivna pripravljenost prostovoljsko obiskovati starejše ljudi. Razlike med **starostnimi skupinami** so tudi tukaj majhne (Tabela 3).

Tabela 3: *Želijo, da jih v starosti obiskuje prostovoljec – starostne skupine*

Starost	f		%	
	da	ne	da	ne
18-29	140	41	77,35	22,65
30-44	208	44	82,54	17,46
45-59	219	56	79,64	20,36
60-74	142	28	83,53	16,47
75+	66	18	78,57	21,43
Skupaj	775	187	80,56	19,44

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2012; N = 1028 (brez odgovora 66)

Analiza **spolnih razlik** daje isto sliko: tu od povprečne 80,70 % pripravljenosti za sprejemanje prostovoljca odstopajo moški za slab odstotek navzdol in ženske za slab odstotek navzgor.

Analiza **izobrazbenih skupin** daje pri osebem stališču do pasivnega vidika sprejemanja prostovoljca (Tabela 4) skoraj zrcalno sliko oni o stališču glede aktivne pripravljenosti za prostovoljsko obiskovanje starega človeka (Slika 1): stališče do aktivnega medgeneracijskega prostovoljstva bolj ali manj konstantno narašča z izobrazbo, stališče do pasivnega upada (podatke za to navajamo v obliki tabele, da je vidno tudi število anketirancev v posamezni izobrazbeni skupini). Ta trend bi potreboval poglobljeno nadaljnje raziskovanje, ki bi morda potrdilo, da višja izobrazba bolj utrjuje varljiv občutek samozadostnosti, češ da ima in bo imel človek vse sam pod kontrolo, zato ne bo potreboval družbe; ali da bi prihajanje prostovoljca k njemu ogrozilo njegov ugled, morda tudi varnost; možno je, da imajo bolj izobraženi večjo prijateljsko socialno mrežo in se zanašajo nanjo. Verjetno pa bi našli tudi kak drug dejavnik, ki višje izobražene nagiba nekoliko manj k stališču, da bi v starosti želeli sprejemati prostovoljca za druženje, zlasti za njihovo notranje nasprotje, ko so sami najpogosteje pripravljeni to prostovoljstvo nuditi drugim. Poudariti pa je treba, da tudi med višje izobraženimi večina želi sprejemati medgeneracijsko prostovoljsko družabništvo v svoji starosti – pri številčnih skupinah višje, visoko in univerzitetno izobraženih je takih blizu tri četrtine; najnižji delež (polovica) jih je med tistimi z magisterijem ali doktoratom, vendar moramo biti pri tej skupini previdni zaradi zelo majhnega števila.

Tabela 4: *Želijo, da jih v starosti obiskuje prostovoljec – po izobrazbi*

Izobrazba	f		%	
	da	ne	da	ne
Nedokončana osnovna šola	36	7	83,72	16,28
Dokončana osnovna šola	130	24	84,42	15,58
Poklicna šola	235	37	86,40	13,60
Štiriletna srednja šola	226	54	80,71	19,29
Visoka ali višja šola	85	38	69,11	30,89
Univerza	65	24	73,03	26,97
Magisterij ali doktorat	3	3	50,00	50,00
Druge usposobljenosti	6	1	85,71	14,29
Skupaj	786	188	80,70	19,30

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2012; N = 1028 (brez odgovora 54)

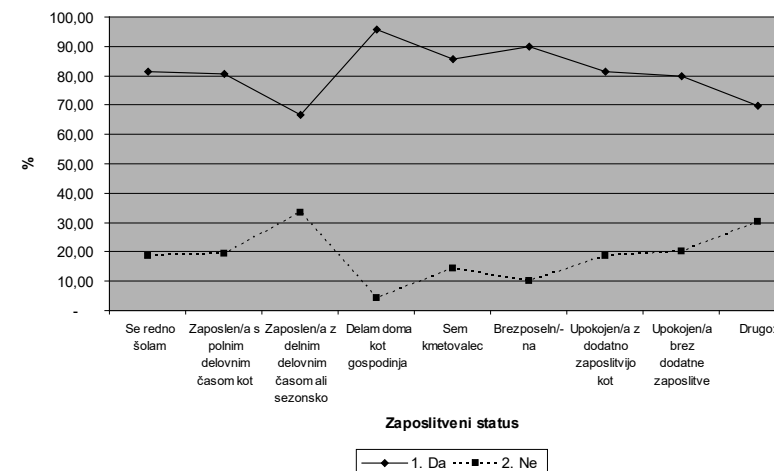
Analiza podatkov o pripravljenosti za sprejemanje prostovoljskega družabnika v svoji starosti z vidika **mesečnih dohodkov** (Tabela 5) kaže sorazmerno podobno sliko oni o pripravljenosti biti medgeneracijski prostovoljec (Slika 2): z večanjem dohodka upada (tudi tukaj navajamo tabelo, da so iz nje razvidne velikosti posameznih dohodkovnih skupin). Višina dohodka bolj ali manj sovпада z višino izobrazbe. Še bolj se torej ponuja za poglobljeno raziskovanje prej navedena hipoteza o občutku samozadostnosti bogatejših.

Tabela 5: *Želijo, da jih v starosti obiskuje prostovoljec – glede na mesečni dohodek*

Osební mesečni dohodek	f		%	
	da	ne	da	ne
Do 400 €	122	24	83,56	16,44
401 - 800 €	266	52	83,65	16,35
801 - 1200 €	169	41	80,48	19,52
Nad 1200 €	97	35	73,48	26,52
Nimam nič lastnih dohodkov	59	13	81,94	18,06
Skupaj	713	165	81,21	18,79

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2012; N = 1028 (brez odgovora 150)

Pri analizi glede na **zaposlitev** (Slika 3) nekoliko izstopajo navzgor gospodinje, ki delajo doma, brezposelni in kmetovalci; te skupine anketirancev so bile med manjšimi, štele so po okrog 20 ljudi. Glede stališča do aktivnega prostovoljskega druženja s starim človekom so se stališča teh skupin razlikovala: med gospodinjami je bil delež pripravljenih za prostovoljsko obiskovanje med najmanjšimi, pri brezposelnih med največjimi, kmetovalci so bili nekoliko nad povprečjem. Kaj je pri teh zaposlitvah skupnega, kar bi nadpovprečno spodbujalo željo, da jih v starosti obiskuje prostovoljec? Gospodinje in kmetovalci imajo tako delo, da so večinoma sami. Ali je slabše zadovoljena potreba po količini in pestrosti stikov z ljudmi razlog za stališče, da bi jim to v starosti nadomestili medgeneracijski prostovoljci?

Slika 3: *Želijo, da jih v starosti obiskuje prostovoljec – glede na zaposlitev*

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2012; N = 1028 (brez odgovora 49)

20 % anketirancev **ne želi, da bi jih v starosti obiskoval prostovoljec**. Razloge za to je navedlo 136 anketirancev.

Največ se jih zanaša na družino in domače (34). Pri tem nekateri poudarjajo, da želijo ob sebi imeti svojce, ker *so z njimi v odnosu, jih poznajo* in podobno. Vsebinsko sorodnih je nekaj odgovorov, ki se zanašajo na prijatelje in sosede.

Več skupin odgovorov je povezanih s samozadostnim občutkom, da to ni oziroma *ne bo potrebno* (16), da *lahko poskrbijo sami zase* (5), *ne marajo, da se komu smilijo, to bi se jim zdelo čudno, upajo, da tega ne bodo potrebovali* ali enostavno *tega ne želijo*. Dva sta dejala, da *gresta raje v dom, kjer je javna oskrba*.

Precej odgovorov je (13), da *še ne vedo, kako bo v starosti, o tem še niso razmišljali*.

Za nekatere (6) je razlog, ker *so samotarji, želijo mir, drugi ne zaupajo ljudem, jih ne sprejemajo*. Eden je dejal: *Ker se mi zdi, da je to zelo brezoseben pristop, saj starega človeka pravzaprav ne pozna*.

Po nekaj jih je odgovorilo, da *ne slišijo* ali imajo druge *starostne težave*, za katere menijo, da so prepreka za obiskovanje prostovoljca.

Tudi tukaj so med odgovori taki o *slabih izkušnjah* s prostovoljskim obiskovanjem starih ljudi.

Druga največja skupina odgovorov pa je: *ne vem* (19). Odklonilno stališče je na mestu, če ima človek zanj smiselno utemeljitev, sicer deluje patogeno; v raziskavi, kjer ljudje odgovarjajo na kratko, ne moremo predpostavljati, da gre za to, kljub temu pa je tukaj te vrste odgovorov zelo veliko, medtem ko jih je bilo glede aktivnega prostovoljstva zelo malo. Ta velika skupina odgovorov je opozorilo, da pri informiranju o prostovoljstvu v skupnosti navajamo stvarne razloge zanj in da je ovira za medgeneracijsko prostovoljstvo nejasnost o tem, da sta človeška moč in nemoč komplementarno sinergična celota, pri kateri smiselno prostovoljsko sodelovanje enako koristi močnemu in nemočnemu.

4.3 ANALIZA REZULTATOV IN RAZPRAVA

Navedene rezultate bomo najprej **primerjali z odgovori na isti dve vprašanji v reprezentativni raziskavi prebivalcev Slovenije, ki so stari 50 let in več** (Rant, 2013). Pripravljenost za aktivno prostovoljsko obiskovanje starejšega človeka in želja, da bi človeka v njegovi starosti obiskoval prostovoljec, se ujemata s prikazanimi deleži v naši raziskavi z vidika starosti, spola in drugega. Ker je vzorec raziskave, ki jo tu analiziramo, zajel vse polnoletno prebivalstvo, prejšnja pa samo starejše, lahko primerjamo le iste starostne skupine. V naši raziskavi je število anketirancev v starostnih skupinah po 50. letu starosti veliko manjše kakor v prejšnji, zato nudi prejšnja večjo zanesljivost in boljše pogoje za podrobnejše analize. S tega vidika lahko iz prejšnje navedemo dva zanimiva podatka. Upadanje pripravljenosti, da bi človek prostovoljsko obiskoval stare ljudi, ki se začne po 70. letu starosti, pride pri 80-ih letih na polovico vzorca; še v tej visoki starosti ima polovica ljudi odločno pritrtilno stališče do tovrstnega druženja. Druga zanimivost prejšnje raziskave, ki pa se pri naši ni potrdila, je nenavaden podatek, da je pripravljeno prostovoljsko obiskovati starejše ljudi celo nekoliko več moških kot žensk; znano je namreč, da med prostovoljci, ki obiskujejo starejše ljudi, visoko prevladujejo ženske.

Ko primerjamo pri obeh raziskavah odklonilne odgovore, je pri vprašanju *Bi bili pripravljene prostovoljsko obiskovati starejše ljudi?* največ anketirancev v obeh raziskavah navedlo kot razlog pomanjkanje časa, slabo zdravstveno stanje in starost. Prav tako so oboji navajali različne osebne razloge, da tega ne morejo delati, ali to, da že obiskujejo ali oskrbujejo svoje sorodnike. Pri obeh raziskavah je bilo nekaj odgovorov izrecno negativno usmerjenih do starejših ljudi in do prostovoljstva, npr. da nimajo motivacije za to delo, da imajo starih že preveč, da za to delo nisi plačan in slabe izkušnje na tem področju.

Tudi na vprašanje *Bi si želeli, da vas v starosti obiskuje prostovoljec?* so anketiranci obeh raziskav največkrat odgovorili, da ne želijo zato, ker že imajo svoje ljudi (družino, svojce, prijatelje, sosede). Prav tako so oboji pogosto odgovarjali, da to ni oziroma ne bo potrebno ali da tega ne želijo. Pri obeh raziskavah jih je nekaj, ki so navedli, da o tem še niso razmišljali, da bodo šli raje v dom za stare ljudi, da ne zaupajo ljudem, da so radi sami in da imajo zdravstvene težave, zaradi katerih ne želijo, da jih obiskuje prostovoljec. Pri raziskavi vzorca vseh polnoletnih prebivalcev v Ivančni Gorici pa izstopa to, da je bila druga največja skupina odgovor ne vem; teh odgovorov v raziskavi vzorca prebivalcev Slovenije, ki so stari 50 let in več, skoraj ni bilo.

Naši in predhodni podatki o stališčih do medgeneracijskega prostovoljstva govorijo, da so **moški enako pripravljeni družiti se s starejšimi ljudmi kakor ženske**. V programih humanitarnih organizacij, kjer poteka druženje s starejšimi ljudmi, pa je 90 % prostovoljcev žensk. Kako razumeti tako izenačenost v stališčih ob tako velikih razlikah v dejanskem izvajanju medgeneracijskega prostovoljstva? Ta pojav zahteva poglobljeno raziskavo. Kot hipotezo zanj in kot možno dopolnitev dela v prostovoljski praksi lahko rečemo, da so sedanji programi medgeneracijskega prostovoljstva sestavljeni iz tradicionalno ženskih dejavnosti: obiskovanje, pogovor, kaka manjša gospodinjska pomoč, urejanje kake zadeve na kakem uradu in podobno. Kljub preseganju tradicionalne delitve dela na moška in ženska je le-ta v praksi še zelo navzoča. Zato pri moškem prostovoljstvu tako dobro uspevajo gasilci. Pri medgeneracijskem prostovoljstvu bi bili dobrodošli npr. prostovoljski prevozi starega človeka ali drobna hišna popravila. Ob organiziranju teh dejavnosti v humanitarnih organizacijah bi lahko strokovno razvijali metodiko za učinkovitejše pridobivanje, usposabljanje in organiziranje moškega medgeneracijskega prostovoljstva.

Najbolj živo pa je **vprašanje razkoraka med množično pripravljenostjo za medgeneracijsko prostovoljstvo in njegovim dejanskim deležem v današnji družbi**. Pripravljenost je večinska, podobno kakor je bila v tradicionalni družbi večinska sosedna pomoč. Po podatkih pričujoče raziskave in navedene nacionalne je v Sloveniji nad milijon polnoletnih prebivalcev pripravljenih, da bi se prostovoljsko družili s starimi ljudmi. Dejansko jih to dela verjetno pod 100.000; pri tem smo upoštevali prostovoljce humanitarnih organizacij, ki se posvečajo medgeneracijskemu druženju kot voditelji medgeneracijskih skupin in družabniki v krajevnih medgeneracijskih društvih za kakovostno staranje, v društvih upokojencev, zlasti v programu Starejši za starejše, pri Karitas, Rdečem križu in podobnih.

Nikoli ne bodo medgeneracijski prostovoljci vsi, ki izrazijo pripravljenost za to. Za uspešno zbiranje, usposabljanje in organiziranje medgeneracijskih prostovoljcev v

današnjih razmerah pa je pomembno vprašanje, kako oblikovati čim bolj odprte poti od pritrdilnega stališča pripravljenosti do uresničene prostovoljskega druženja. Če jih sedaj dejansko prostovoljsko dela manj kakor 10 % od tistih, ki so pripravljeni, menimo, da je stvarna možnost in naloga strok, organizacij ter politike in javne uprave razviti boljše metode za javno informiranje o smislu in možnostih medgeneracijskega prostovoljstva, bolj življenjske prostovoljske programe, izboljšati usposabljanje teh prostovoljcev in bolje organizirati njihovo delo. Menimo, da je stvarni cilj v nekaj letih podvojiti delež delujočih medgeneracijskih prostovoljcev.

Med **tujimi raziskavami prostovoljstva** starejših ljudi so zanimivi podatki v analizi SHARE-ovih podatkov (Hank in Stuck, 2008). Prostovoljsko aktivnih je okoli 10 % ljudi starejših od 50 let. Največji delež le-teh je na Norveškem (21 %), Danskem in Švedskem (v obeh državah med 17 in 18 %). Tem državam sledijo Belgija, Francija in Švica (14 – 15 %), Nemčija in Avstrija (8 – 10 %), Italija (7 %), Grčija in Španija (2 – 3 %). Od tistih, ki so prostovoljsko delovali v zadnjem mesecu, se jih je skoraj petina (18 %) prostovoljsko udeleževala skoraj vsak dan, polovica (45 %) skoraj vsak teden, malo več kot tretjina (37 %) pa redkeje.

Po podatkih evropskega *Poročila o prostovoljstvu in medgeneracijski solidarnosti* naj bi prostovoljsko delovalo okoli 24 % ljudi, 11 % redno in 13 % občasno (TNS Opinion & Social, 2011). Za medgeneracijsko prostovoljstvo v tem poročilu ni posebnih podatkov.

Študija o dolgotrajni oskrbi v Evropi ugotavlja, da je medgeneracijsko prostovoljstvo pri dolgotrajni oskrbi živo tudi v nordijskih državah, kjer država v veliki meri skrbi za socialno blaginjo državljanov. Zadnje čase postaja vse bolj nadomestek za podhranjen javni sektor, še posebej v povezavi s povečevanjem družinske oskrbe. Na Švedskem so prostovoljske aktivnosti vključene v cerkev, združenja upokojencev in sorodne krajevne organizacije.

Z ozirom na različne tradicije, kulture in vladne ukrepe je prostovoljstvo v dolgotrajni oskrbi različno pojmovano, različno deluje in so o njem različni med seboj težko primerljivi podatki. V Avstriji, na Danskem, Finskem, v Nemčiji, na Nizozemskem, Švedskem in v Združenem kraljestvu naj bi bilo več kakor 30 % populacije starejše od 15 let aktivnih prostovoljcev, v Franciji med 20 in 30 %, v Grčiji, Italiji, na Portugalskem, Slovaškem in v Španiji manj kakor 20 %. Prostovoljci v dolgotrajni oskrbi najpogosteje opravljajo administrativna in podporna opravila, neposredno pomoč in delo z ljudmi, organiziranje in podporo pri prostovoljskih aktivnostih, menedžerske in koordinacijske naloge, aktivnosti v sklopu izvajanja kampanj in lobiranja in organizacijo dogodkov. Pomoč in delo neposredno z ljudmi se nanaša na različne dejavnosti in različne tarčne skupine. Vključuje oskrbo posameznikov z resnimi zdravstvenimi težavami, obiskovanje starejših ljudi, podporo ranljivim skupinam v družbi in aktivnosti znotraj skupnosti (Leichsenring in sod., 2013; str. 241-2).

Navedeni podatki tujih raziskav se nanašajo na prostovoljsko delovanje starejših ljudi in na dolgotrajno oskrbo, zato je primerjava z našimi lahko le posredna. Podatki o sosedski pomoči pri oskrbovanju iz naše raziskave *Staranje v Sloveniji* in cenitve o številu medgeneracijskih prostovoljcev, ki smo jih navedli zgoraj, kažejo, da je delež tovrstnega prostovoljstva verjetno nekje v zgornji polovici evropskih podatkov. V tej

luči je pričujoča analiza o pripravljenosti za medgeneracijsko prostovoljsko druženje stvarna spodbuda za bolj sistematično delo pri njegovem razvijanju in širjenju tako, pri nas kakor drugod po Evropi.

5 SKLEP

Naša terenska raziskava o potrebah, možnostih in stališčih, opravljena na reprezentativnem vzorcu polnoletnih prebivalcev velike slovenske primestno-podeželske občine je ugotovila zelo visoko motivacijo za prostovoljsko druženje s starimi ljudmi in še nekoliko večjo željo ljudi, da bi jih v njihovi starosti obiskoval prostovoljec. Povsem so se potrdila pozitivna stališča do medgeneracijskega prostovoljstva v predhodni podobni raziskavi vzorca prebivalcev Slovenije, ki so stari 50 let in več.

Dobljeni podatki o stališčih do medgeneracijskega prostovoljstva so pomembni pri strokovnem razvoju sodobnih prostovoljskih programov za krepitev medgeneracijske solidarnosti, za kakovostno staranje in razbremenilno pomoč pri dolgotrajni oskrbi. Spoznanja o motivaciji so uporabna pri vseh treh bistvenih korakih medgeneracijskega prostovoljstva.

1. Pridobivanje medgeneracijskih prostovoljcev mora izhajati iz celostnega antropološkega koncepta sinergije komplementarnih medgeneracijskih razlik, po katerem v prostovoljskem sodelovanju obe stani dobivata in obe dajeta. Pridobivanje medgeneracijskih prostovoljcev je učinkovito ob celostnem informiranju vse skupnosti o sodobnem reševanju demografske krize in možnostih za kakovostno staranje.
2. Usposabljanje medgeneracijskih prostovoljcev mora poleg specialnega znanja za uspešno opravljanje določenega prostovoljskega dela dajati tudi širše antropološko usposabljanje o kakovostnem staranju, medgeneracijski komunikaciji in pomenu sodobnega medgeneracijskega prostovoljstva. Za usposabljanje je primerna metoda skupinskega socialnega učenja ob dobrih izkušnjah v prostovoljski praksi.
3. Medgeneracijsko prostovoljsko delovanje je treba organizirati po sodobnih skupnostnih metodah v krajevnih civilnih organizacijah in ustanovah za dolgotrajno oskrbo. Za njegov razvoj bi bila zelo koristna povezava v okviru krajevnega medgeneracijskega središča. Možnosti za njegov razvoj so velike, še posebej je v povojih oblikovanje primernih programov za vključevanje moških prostovoljcev.

Medgeneracijsko prostovoljstvo je v času prihajajoče demografske krize nepogrešljiv dejavnik kakovostnega staranja in medgeneracijskega sožitja. Pričujoča raziskava stališč in motivacije zanj daje poleg nekaterih odgovorov pobudo, tako za poglobljeno raziskovanje dilem, ki so se odprle, kakor za pospešeno strokovno oblikovanje današnjim potrebam in možnostim primernih programov in modelov medgeneracijskega prostovoljstva, ki kaže, da lahko skupaj z družino in tradicionalnim sosedstvom zagotavlja ljudem osebne odnose v starosti ter prenos izkušenj in znanja med mlajšimi in starejšimi.

LITERATURA

- BAGSO (2013). *Ergebnisse der BAGSO-Befragung »Freiwilliges Engagement älterer Menschen – Was hat sich bewährt? Was muss sich ändern? März 2013.* V: <http://www.bagso.de> (sprejem 19.8.2013).
- Državni zbor Republike Slovenije (2011). *Zakon o prostovoljstvu*. Uradni list RS. Ljubljana.

- Frankl E. Viktor (1994). *Zdravnik in duša. Osnove logoterapije in bivanjske analize*. Celje: Mohorjeva družba.
- Hank Karsten in Stuck Stephanie (2008). Volunteer work, informal help, and care among the 50+ in Europe: Further evidence for 'linked' productive activities at older ages. V: *Social Science Research* 37, str. 1280–1291.
<http://www.inst-antonatrstenjaka.si>.
- Leichsenring Kai, Billings Jenny in Nies Henk, ured. (2013). *Long-Term Care in Europe. Improving Policy and Practice*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Lukas Elisabeth (1989). *Psychologische Vorsorge. Krisenprävention und Innenweltschutz aus logotherapeutischer Sicht*. Freiburg – Basel – Wien: Herder Verlag.
- Moreno Jakob Levy, Moreno Zerka Toeman (2000). *Skupine, njihova dinamika in psihodrama*. Uredila Anglika Groterath. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ramovš Jože (2000). Skupina in skupinsko delo. Prispevek k antropologizaciji teorije skupine in praksi skupinskega dela. V: Moreno (2000). *Skupine, njihova dinamika in psihodrama*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, str. 339–376.
- Ramovš Jože (2003). *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Ramovš Jože (2004). *Družabniški dnevnik*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ramovš Jože (2013). *Prostovoljski dnevnik*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in megeneracijsko sožitje (2. izdaja).
- Ramovš J., ured. (2013a). *Staranje v Sloveniji. Raziskava o potrebah, zmožnostih in stališčih nad 50 let starih prebivalcev Slovenije*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.
- Ramovš Jože in Ramovš Marta (2013). Duhovne potrebe in zmožnosti v luči staranja in sožitja. V: Ramovš J., ured. *Staranje v Sloveniji*, str. 443–474.
- Ramovš Jože (2014). Staranje in sožitje v Občini Ivančna Gorica. V: *Kakovostna starost*, letnik 17, št. 3, str. 3–28.
- Rant Maja (2013). Prostovoljsko druženje s starim človekom. V: Ramovš J., ured. *Staranje v Sloveniji*, str. 189–196.
- Starc Martina (2013). Doživljanje sreče. V: Ramovš J., ured. *Staranje v Sloveniji*, str. 199–221.
- Starc Martina, Zabukovec Mateja (2013). Zadovoljstvo s svojim življenjem v luči sprememb. V: Ramovš J., ured. *Staranje v Sloveniji*, str. 99–117.
- Svet EU (2005). *Zelena knjiga »Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami*. Bruselj.
- TNS Opinion & Social (2011). Volunteering and Intergenerational Solidarity. Report. Bruselj, 28 str. http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2011/juillet/04_07/rapport_%20eb75_2_%20benevolat_en.pdf. (prevzeto 5.12.2016).
- United Nations (2002). *Productive ageing: voluntary action by older people*. Madrid: World Assembly on Ageing II; <http://www.globalaging.org/waa2/articles/productiveageing.htm> (sprejem 5.8.2013)
- World Health Organization (1946). *Preamble to the Constitution of the World Health Organization*. New York. <http://www.who.int/about/definition/en/print.html> (sprejem 6.8.2013).
- Zabukovec Mateja (2013). Kaj materialnega pogrešajo? V: Ramovš J., ured. *Staranje v Sloveniji*, str. 179–188).

Kontaktne informacije:

Jože Ramovš

joze.ramovs@guest.arnes.si

Maja Rant

maja@inst-antonatrstenjaka.si

Tina Lipar

tina.lipar@inst-antonatrstenjaka.si

Marjeta Šašel Kos

Stoletniki na območju Emone ter sosednjega Norika in Panonije

POVZETEK

Prispevek je okrajšana, prirejena in dopolnjena verzija članka, ki je bil v angleščini objavljen leta 2006 v 25. zvezku italijanske monografske serije *Epigrafia e antichità* (Centenarians in the Emona area and the adjacent Norican and Pannonian regions, v: *Misurare il tempo, misurare lo spazio*, ur. M. G. Angeli Bertinelli, A. Donati, Faenza, 175–197). Obravnava probleme, ki jih odpira študij antične demografije; te namreč zaradi zelo pomanjkljivih podatkov nikakor ni mogoče rekonstruirati. Zaradi visoke umrljivosti malih otrok naj bi povprečna pričakovana starost v rimskih časih znašala med 20 in 30 let, bolj natančne številke pa ni mogoče določiti. Zanimivo je, da so stoletniki v večjem številu dokumentirani na nagrobnikih antične Emone (Ljubljana) in sosednjega noriško-panonskega območja, kar ne pomeni, da bi ljudje na tem prostoru dlje živeli, ampak morda le, da so stari ljudje tu uživali večje spoštovanje kot drugje. Podatke iz rimskodobnih napisov dopolnjujeta še podatek enciklopedista Plinija starejšega o prebivalcih nekaterih severnoitalskih mest, ki so bili stari več kot 100 let in celo več kot 120 let, ter knjižica Lukijana iz Samosate o slavni antičnih starčkih. Napisal jo je kot darilo za prijatelja Kvintila (*Quintillus*) ob praznovanju dneva, ko je njegov drugi otrok dobil ime, morda sedmi dan po otrokovem rojstvu. Aristotel namreč omenja, da je toliko novorojenčkov umrlo še pred svojim sedmim dnevom – morda tretjina –, da jim prej niso dali imena.

Ključne besede: Emona, noriško-panonski prostor, rimsko obdobje, stoletniki, antična demografija

AVTORICA: dr. Marjeta Šašel Kos, arheologinja in klasična filologinja, je znanstvena svetnica na Inštitutu za arheologijo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Ukvarja se z grškimi in latinskimi literarnimi viri za zahodni Balkan in jugovzhodni alpski prostor (*Appian and Illyricum*, 2005) in z rimskimi napisi Slovenije (*Lapidarij Narodnega muzeja Slovenije. Rimski spomeniki – Vodnik*, 2004).

ABSTRACT

Centenarians in the Emona area and neighbouring Norican and Pannonian regions

The article is an abridged, modified, and revised version of the book chapter published in English in 2006, in Volume 25 of the Italian series of monographs "Epigrafia e antichità" ("Centenarians in the Emona area and the adjacent Norican and Pannonian regions", in: *Misurare il tempo, misurare lo spazio*, eds. M. G. Angeli Bertinelli, A. Donati, Faenza, pp. 175–197). It deals with the problems raised by the study of ancient demography, which cannot be reconstructed because the data are insufficient and inadequate. Due to high